

LIETUVOS
RESPUBLIKOS
VYRIAUSYBĖ

**Tarptautinė komisija nacių ir sovietinio okupacinių
režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti**

KODĖL, KO IR KAIP REIKIA MOKYTI APIE HOLOKAUSTĄ?

Gairės dėstantiems
Holokausto temą

Spaudvita
2016

Leidinį parengė Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti sekretoriatas

Leidinyi išleistas finansuojant Lietuvos Respublikos Vyriausybei, įgyvendinant programą „Istorinės atminties puoselėjimas“

ISBN 978-609-8126-46-4

KODĖL, KO IR KAIP REIKIA MOKYTI APIE HOLOKAUSTĄ?

Gerbiami Lietuvos mokytojai ir švietimo bendruomenės nariai, šiuo leidiniu pristatome Jums Tarptautinio Holokausto atminties aljanso (angl. International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA)) parengtas rekomendacijas: **KODĖL reikia mokytis apie Holokaustą; KO mokytis apie Holokaustą; KAIP dėstyti apie Holokaustą mokykloje; Rekomendacijos edukacinėms išvykoms į autentiškas ir neautentiškas su Holokaustu susijusias vietas.**

Akimirka iš Tarptautinio forumo Holokausto klausimams Stokholme. 2000 m.

IHRA pradžia galima laikyti 1998 metus, kai JAV, Didžiosios Britanijos ir Švedijos vyriausybės iniciatyva buvo įsteigta Tarptautinio bendradarbiavimo darbo grupė Holokausto švietimo, atminties ir tyrimų klausimams (angl. Task Force for International Co-operation on Holocaust Education, Remembrance and Research (ITF)). Jos tikslas – įvairiomis priemonėmis skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir nacionalines iniciatyvas Holokausto švietimo, įamžinimo ir tyrimų srityse, nes tai stiprina žmonijos gebėjimą mokytis iš tamsiausių istorinės praeities įvykių, kad ateityje tai niekada nepasikartotų. Į šią iniciatyvą greitai atsiliepė ir ją aukščiausiu lygiu palaikė kitos šalys. 2000 metais Stokholme Tarptautiniame forume Holokausto tema valstybių vadovų vadovaujamos delegacijos paskelbė baigiamąją deklaraciją, kuri tapo organizacijos vertybiniu pagrindu ir tolimesnės veiklos gairėmis. (Stokholmo deklaracija pateikiama šiame

Lietuvos delegacijos vadovas, Ministras Pirmininkas Andrius Kubilius po parodos apie Holokaustą Lietuvoje pristatymo Stokholme, diskutuoja su Tarptautinės komisijos vykdomoju direktoriumi Ronaldu Račinsku

leidinyje). Nuo pradžių naują iniciatyvą palaikė ir šiame forume dalyvavo Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko Andriaus Kubiliaus vadovaujama delegacija, kurios sudėtyje buvo ir Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų Lietuvoje įvertinti pirmininkas Emanuelis Zingeris bei vykdomasis direktorius Ronaldas Račinskas. 2002 metais Lietuva tapo pilnateise šios organizacijos nare ir aktyviai įsijungė į jos veiklą. Šiuo metu Tarptautinio Holokausto atminties aljanso veikloje dalyvauja daugiau nei 30 valstybių narių.

Vienas iš pagrindinių IHRA struktūrinių padalinių yra Edukacinė darbo grupė (angl. Education Working Group (EWG)), kurioje dirba geriausi Holokausto srities specialistai ir ekspertai iš viso pasaulio. Jų pastangomis buvo parengtos rekomendacijos – Kodėl, Ko ir Kaip reikia mokytis apie Holokaustą. Prie šio darbo savo pastabomis ir pasiūlymais, paremtais ilgamete Tarptautinės komisijos Holokausto tyrimų ir švietimo patirtimi, prisidėjo Lietuvos atstovas EWG R. Račinskas. Rekomendacijos yra oficialiai patvirtintos IHRA ir skirtos padėti mokytojams bei kitiems švietimo sistemos darbuotojams geriau suprasti Holokausto unikalumą ir jo mokymo svarbą modernioje XXI amžiaus visuomenėje. Jos apibrėžia rekomenduojamus dėstomo dalyko rėmus bei kontekstą ir yra koncentruotos metodinės gairės mokytojui rengiantis pamokoms ir užklasinei veiklai. Rekomendacijos yra išverstos į daugybę kalbų ir sėkmingai naudojamos įvairių šalių mokyklose.

Tarptautinė komisija nuo 2003 metų įgyvendina nacionalinę „Švietimo apie totalitarinių režimų nusikaltimus, nusikaltimų žmoniškumui prevencijos ir tolerancijos ugdymo programą“. Šia programa siekiama įtraukti ir motyvuoti mokytojus bei kitus švietimo sistemos darbuotojus, suteikti jiems žinių ir praktinių įgūdžių, kaip patraukliais metodais sudominti jaunąją kartą domėtis savo šalies istorija, perteikti jiems objektyvias istorines žinias ir taip ugdyti universaliomis bendražmogiškoms vertybėmis grįstą modernią, atvirą ir demokratišką pilietinę visuomenę. Šiame darbe labai padeda kitų valstybių sukaupta patirtis ir žinios. Tarptautinio Holokausto atminties aljanso Švietimo darbo grupės parengtos rekomendacijos pasirodė kaip naudinga ir efektyvi priemonė. Siekiant padidinti rekomendacijų prieinamumą ir naudojimą Lietuvoje, Tarptautinės komisijos sekretoriato iniciatyva jos išverstos į lietuvių kalbą ir adaptuotos. Rekomendacijų išleidimą finansavo Lietuvos Respublikos Vyriausybė.

Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų nusikaltimams Lietuvoje įvertinti sekretoriatas

„Mokymas apie Holokaustą yra reikalingas bet kuriai mąstančiai, analizuojančiai visuomenei.“

Emanuelis Zingeris, Nepriklausomybės Akto signataras, Tarptautinės komisijos pirmininkas

STOKHOLMO DEKLARACIJA

Stokholmo deklaracija (2000 m. sausio 27–29 d. vykusio Stokholmo forumo Holokausto klausimais baigiamosios išvados)

Tarptautinio Holokausto aukų atminties aljanso nariai yra įsipareigoję įgyvendinti šią Tarptautinio Stokholmo forumo Holokausto klausimais deklaraciją:

1. Holokaustas (Šoa) iš esmės pakeitė civilizacijos pamatus. Beprecedentis Holokausto atvejis visada turės visuotinę reikšmę. Praėjus pusei amžiaus, šis įvykis išlieka ganėtinai artimas, nes išgyvenusieji dar gali liudyti apie siaubą, pražudžiusį žydų tautą. Neišgydomas randas visoje Europoje liko ir kitoms nuo nacių nukentėjusioms aukoms.

2. Nacių suplanuoto ir vykdyto Holokausto mastas privalo amžiams įsirėžti į mūsų kolektyvinę atmintį. Nesavanaudiškas pasiaukojimas tų, kurie nepakluso naciams ir net paaukojo savo gyvybę, kad apsaugotų ir išgelbėtų Holokausto aukas, taip pat privalo būti įrašytas mūsų širdyse. Kriterijai, leidžiantys mums suvokti žmogaus gebėjimą kurti tiek blogį, tiek gerį, gali būti žmonių patirtas siaubas bei didvyriški poelgiai.

3. Kadangi žmonija vis dar yra žalojama genocido, etninio valymo, rasizmo, antisemitizmo ir ksenofobijos, tarptautinė bendruomenė dalinasi svarbia atsakomybe kovoti su šio blogio apraiškomis. Visi kartu privalome perduoti šiurpią tiesą apie Holokaustą tiems, kurie jį neigia. Mes turime stengtis garantuoti visų žmonių labai, įtraukiant vyriausybes, kad ateities kartos suprastų Holokausto priežastis ir padariusius.

„Be atminties nėra kultūros. Be atminties nebūtų visuomenės, civilizacijos ir ateities.“

Elie Wiesel, rašytojas, išgyvenęs Holokaustą, Nobelio premijos laureatas

4. Mes įsipareigojame skatinti švietimą Holokausto tema ir tyrimus apie tai, kas nutiko Holokausto metu tiek tose šalyse, kurios šia linkme jau yra daug nuveikę, tiek tose, kurios yra pasiruošę tai daryti.

5. Mes įsipareigojame studijuoti apie Holokaustą. Mes skatinsime švietimą apie Holokaustą mūsų mokyklose ir universitetuose, taip pat mūsų bendruomenėse, ir raginsime įsitraukti į tai ir kitas institucijas.

6. Mes įsipareigojame prisiminti Holokausto aukas ir pagerbti tuos, kurie pasipriešino žmonių žudymui. Mes skatinsime savo šalyse organizuoti tinkamus Holokausto įvykių paminėjimus, taip pat kasmet raginsime minėti Holokausto aukų atminimo dieną.

7. Mes įsipareigojame atskleisti tas Holokausto temas, kuriose dar yra daug neaiškumų – „šešėlių“. Mes imsime visų būtiniausių žingsnių, kad padėtume atverti archyvus tyrėjams ir užtikrinti, kad visi su Holokaustu susiję dokumentai taptų prieinami.

8. Patvirtiname, kad ši pirmoji, svarbi, naujo tūkstantmečio tarptautinė konferencija reiškia mūsų įsipareigojimą pasėti geresnės ateities sėklas karčios praeities dirvoje. Mes išgyvename dėl aukų kančių ir semiamės įkvėpimo iš jų kovos. Mes privalome įsipareigoti atminti žuvusiuosius, gerbti su mumis tebesančius Holokaustą išgyvenusius žmones ir dar kartą patvirtinti bendrą žmonijos siekį tarpusavio supratimui ir teisybės vardan.

KODĖL REIKIA MOKYTI APIE HOLOKAUSTĄ

Kiekvieno dalyko mokymo uždavinys – skatinti mokinių intelektualinį smalsumą, įkvėpti juos kritiškai mąstyti ir tobulėti. Todėl labai svarbu, kad mokytojai apgalvotų logiškus klausimus, pagrindžiančius pasirinktą dalyką.

Kai mokytojai svarsto – kodėl reikia dėstyti apie Holokaustą, tikėtina, kad jie pasirinks tokį turinį, kuris atitinka mokinių interesus ir pateikia aiškesnę sudėtingos istorijos supratimą.

Šie argumentai gali paskatinti apmąstymus, kodėl reikia mokyti apie Holokaustą:

Holokaustas buvo ne tik 20-ojo amžiaus, bet ir visos žmonijos istorijos lūžis. Tai precedento neturintis bandy-

mas išžudyti visą tautą ir sunaikinti jos kultūrą. Holokaustą reikia studijuoti, nes jis tapo esminiu šiuolaikinio pasaulio civilizacijos išbandymu.

Nuodugnios Holokausto studijos padeda mokiniams suvokti žmogaus teisių pažeidimus: jėgos naudojimas prieš kitą asmenį, piktnaudžiavimas galia, atskirų žmonių, or-

Kalvarijos žydų pradžios mokyklos mokiniai su mokytoja

Kalvarijos žydų futbolo komanda Makabi

„Tarptautinės komisijos įgyvendinama Švietimo programa nukreipta į žinias paremtą objektyvų ir kritišką, bet tuo pačiu metu žmogiškai jautrų, netgi emocionalų ir vertybiškai orientuotą santykį su savo šalies istorija“

Ronaldas Račinskas, Vykdomasios Tarptautinės komisijos direktorius

ganizacijų, tautų vaidmuo ir atsakomybė. Mokymas apie Holokaustą gali padėti suvokti, kokios yra galimybės atsirasti genocidui šiuolaikiniame pasaulyje.

Mokymasis apie Holokaustą padeda mokiniams išsiugdyti suvokimą apie išankstinių nuostatų, antisemitizmo ir stereotipų išplitimą įvairiose visuomenėse. Tuo pačiu skatinama jautriai pažvelgti į mažumų padėtį, suvokti įvairovės vertę daugialypėje visuomenėje.

Holokaustas pademonstravo, kaip moderni tauta savo technologinį potencialą ir biurokratinę infrastruktūrą galėjo panaudoti destruktvyviai politikai įgyvendinti – nuo socialinės inžinerijos iki genocido įgyvendinimo.

Holokausto tema sudaro sąlygas analizuoti kylančius pavojus, kai priespaudos aki-vaizdoje yra tylima ar išliekama abejingais.

Kai mokiniai suvokia daugelį socialinių, istorinių, religinių, politinių ir ekonominių veiksnių, kurie sukėlė Holokaustą, jiems tampa aiškesnis istorinių procesų sudėtingumas ir tai, kad susilieję įvairūs veiksniai gali prisidėti prie demokratinių vertybių suirimo. Mokiniai ima suprasti, kad demokratijos sąlygomis piliečių atsakomybė yra išmokti atpažinti pavojaus signalus ir žinoti, kada veikti.

Holokaustas tapo svarbia tema daugelio šalių kultūroje. Tai atsispindi masinės informacijos priemonių pranešimuose ir populiariojoje kultūroje. Mokymas apie Holokaustą gali suteikti mokiniams istorinių žinių ir įgūdžių, reikalingų vertinant šio reiškinių apraiškas kultūroje.

Tarptautinės komisijos sekretoriato įgyvendinama švietimo programa skatina mokytojus dėstyti Holokaustą mokiniams platesniame istoriniame kontekste: ne tik mokyti Holokausto istorijos, bet patiems pažinti turtingą žydų tautos istoriją ir tas žinias perduoti savo mokiniams.

Lietuvos mokytojai Yad Vashem Mokytojai dalyvauja edukaciniame užsiėmime „Šabas ir štetlas“ – tarptautinėje studijų apie Kėdainių Daugiakultūriame centre

Lietuvos mokytojai Yad Vashem Mokytojai dalyvauja edukaciniame užsiėmime „Šabas ir štetlas“ – tarptautinėje studijų apie Holokaustą mokykloje

Akimirkos iš seminaro mokytojams

Tolerancijos ugdymo centrų mokytojai pažintinės ekskursijos Kėdainiuose metu

KO MOKYTI APIE HOLOKAUSTĄ

Mokymo apie Holokaustą tikslai:

1. Pateikti daugiau žinių apie beprecedentį masinį žmonių naikinimą;
2. Išsaugoti atmintį apie žmones, kurie kentėjo;
3. Padrąsinti mokytojus, švietimo darbuotojus ir mokinius apmąstyti moralinius ir dvasinius klausimus, išskylančius analizuojant Holokausto temą ir aptarti, kaip jie tinka šiuolaikiniame pasaulyje.

Šie tikslai atsiskleidžia tokiuose Holokausto apibrėžimuose:

Prisidengdami Antruoju pasauliniu karu, dėl savo „naujosios tvarkos“ įgyvendinimo, naciai siekė sunaikinti visus Europos žydus. Pirmą kartą istorijoje pramoniniai metodai buvo naudojami masiniam žmonių naikinimui. Nužudyti šeši milijonai, 1 500 000 iš jų – vaikai. Šis reiškinys vadinamas Holokaustu.

Naciai taip pat pavertė vergais ir žudė milijonus kitų žmonių: čigonus, žmones su fizine ir protine negalia, lenkus, sovietų karo belaisvius, profsajungų veikėjus, politinius oponentus, politinius kalinius, homoseksualus ir daugybę kitų žmonių.

Imperatoriškasis karo muziejus Londone

Holokaustas yra specifinis genocidas dvidešimtojo amžiaus istorijoje: 1933–1945 metais nacistinė Vokietija finansavo bei kartu su kolaborantais sistemingai vykdė Europos žydų persekiojimą ir naikinimą. Žydai buvo pagrindinės aukos – išžudyti 6 milijonai; čigonai, negalę turintys asmenys, lenkai naikinimo taikiniais tapo dėl rasinių, etninių ar nacionalinių priežasčių. Milijonai homoseksualų, Jehovos liudytojų, sovietų karo belaisvių ir politinių disidentų kentėjo nuo nacių tironiškos priespaudos arba buvo nužudyti.

„Mano pareiga yra papasakoti mokytojams, mokiniams apie tai, kas nutiko per Holokaustą...“

Fania Brancovskaja, buvusi Vilniaus geto kalinė

Jungtinių Amerikos valstijų Holokausto muziejus Vašingtone (USHMM)

Holokaustas buvo nacių ir jų kolaborantų įvykdytas apytiksliai šešių milijonų žydų išžudymas. Nuo nacistinės Vokietijos įsiveržimo į Sovietų Sąjungą 1941 metų vasarą iki karo pabaigos Europoje 1945 metų gegužę, nacių Vokietija ir jos pagalbininkai stengėsi nužudyti kiekvieną, jų okupuotose teritorijose esantį, žydą. Kadangi nacių vykdytas žydų persekiojimas prasidėjo 1933 metų sausį, kai į valdžią atėjo Hitleris, daugelis istorikų šią datą vadina Holokausto pradžia. Žydai buvo ne vienintelės Hitlerio režimo aukos, bet jie buvo vienintelė žmonių grupė, kurią naciai siekė visiškai sunaikinti.

Yad Vashem – pasaulinis Holokausto atminties centras Izraelyje

Holokausto tema gali būti analizuojama skirtinguose kontekstuose. Norint atskleisti Holokausto ir kitų genocidų skirtumus, lyginti reikia labai atsargiai, aiškiai nurodant ir jų panašumus.

Mokant apie Holokaustą naudinga atsakyti į tris pagrindinius klausimus:

1. Kodėl mokysiu apie Holokaustą?
2. Ko mokysiu apie Holokaustą?
3. Kaip mokysiu apie Holokaustą?

Pirmajame klausime yra loginio pagrindimo esmė. Antrasis klausimas susijęs su informacijos pasirinkimo, o trečiasis – su mokinių grupei tinkamais pedagoginiais metodais. Šios rekomendacijos neatsako į pirmąjį ir trečiąjį klausimus. Šiems klausimams yra kitos rekomendacijos.

Mokyti apie Holokaustą galima ne tik istorijos, bet ir literatūros, psichologijos, tikybos bei kitų dalykų pamokose.

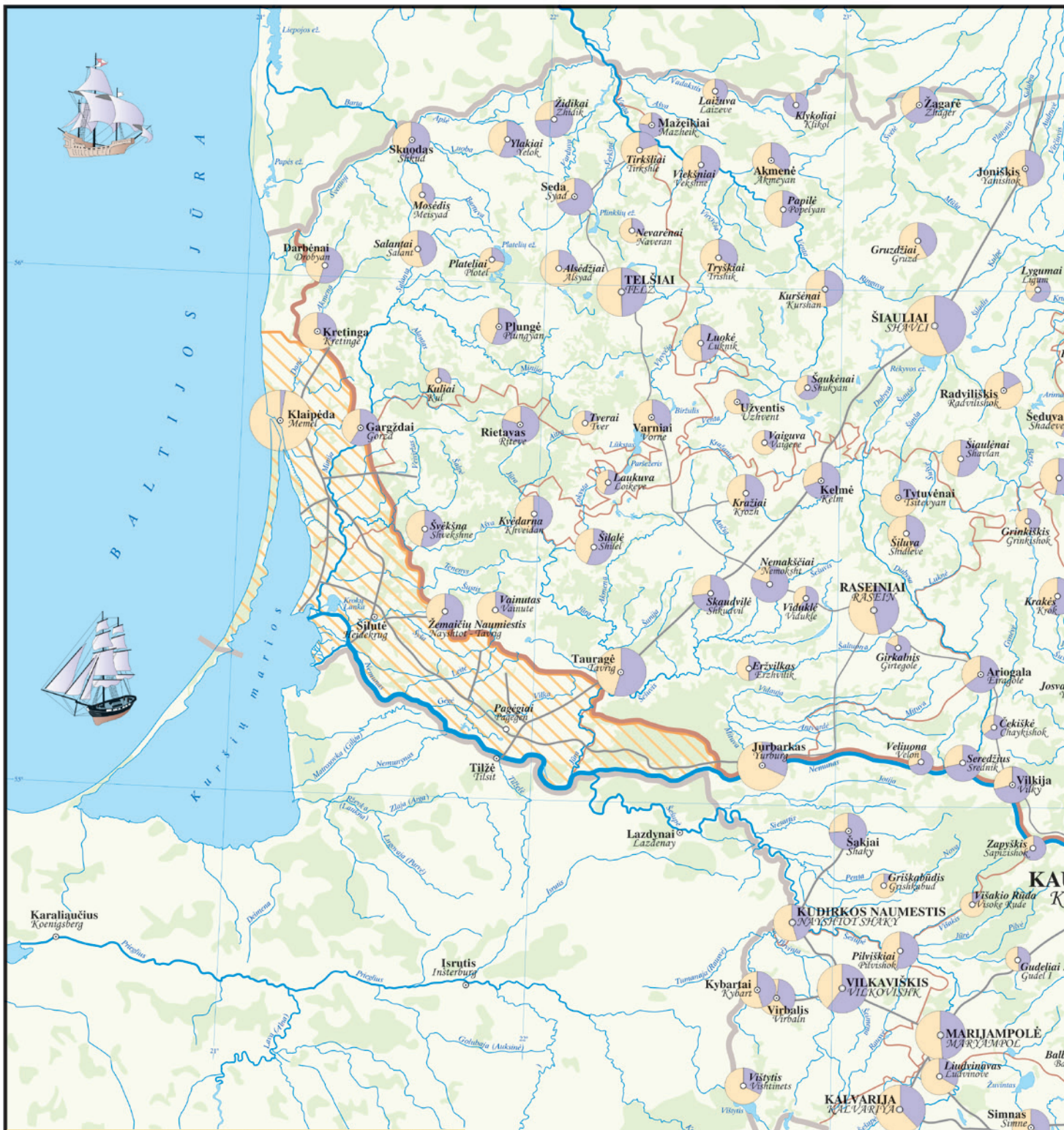
Patartina teikti edukacinę paramą nacionaliniams bei vietiniams Holokausto atminimo renginiams, kurie skatina istorinę atmintį.

Holokaustas turi būti tyrinėjamas bendrame Europos istorijos kontekste. Mes taip pat skatiname mokytojus tyrinėti vietos istorijos kontekstą. Analizuodami Holokausto įvykius, platesniam supratimui, mokytojai turėtų panaudoti informaciją apie:

- ♦ antisemitizmą;
- ♦ žydų gyvenimą Europoje prieš Holokaustą;
- ♦ Antrojo pasaulinio karo pasekmes;
- ♦ nacių iškilimą į valdžią.

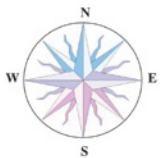

Kauno Dailės gimnazijos Tolerancijos ugdymo centro mokinės Aistės Alksnytės plakatas, skirtas tarptautinei Holokausto aukų atminimo dienai prisiminti

Sutartiniai ženklai
Legend

- Dabartinė Lietuvos Respublikos siena
Modern border of Lithuania
- Gubernijų ribos 1914 m.
Boundaries of gubernias in 1914
- Apskričių ribos 1914 m.
Boundaries of districts in 1914
- Pientai, keliai
Roads
- Klaipėdos kraštas, 1923 01 15 sujungtas su Lietuva, Vokietijos okupuotas 1939 03 22
Klaipėda district, united with Lithuania 01 15 1923, occupied by Germany 03 22 1939
- KAUNAS**
KOVNE
Gubernijų centrai
Centers of gubernias
- TRAKAI**
TROK
Apskričių centrai
Centers of districts
- Virbalis
Virbale
Miestai ir miesteliai
Towns and villages
- Simnas
Simne
Kaimo gyvenvietės
Hamlets
- KOVNE
Gyvenviečių pavadinimai jidiš kalba
Names of settlements in Yiddish

Bendras gyventojų skaičius 1897 m. (tūkst. žmonių)
Population in 1897 (thousands)

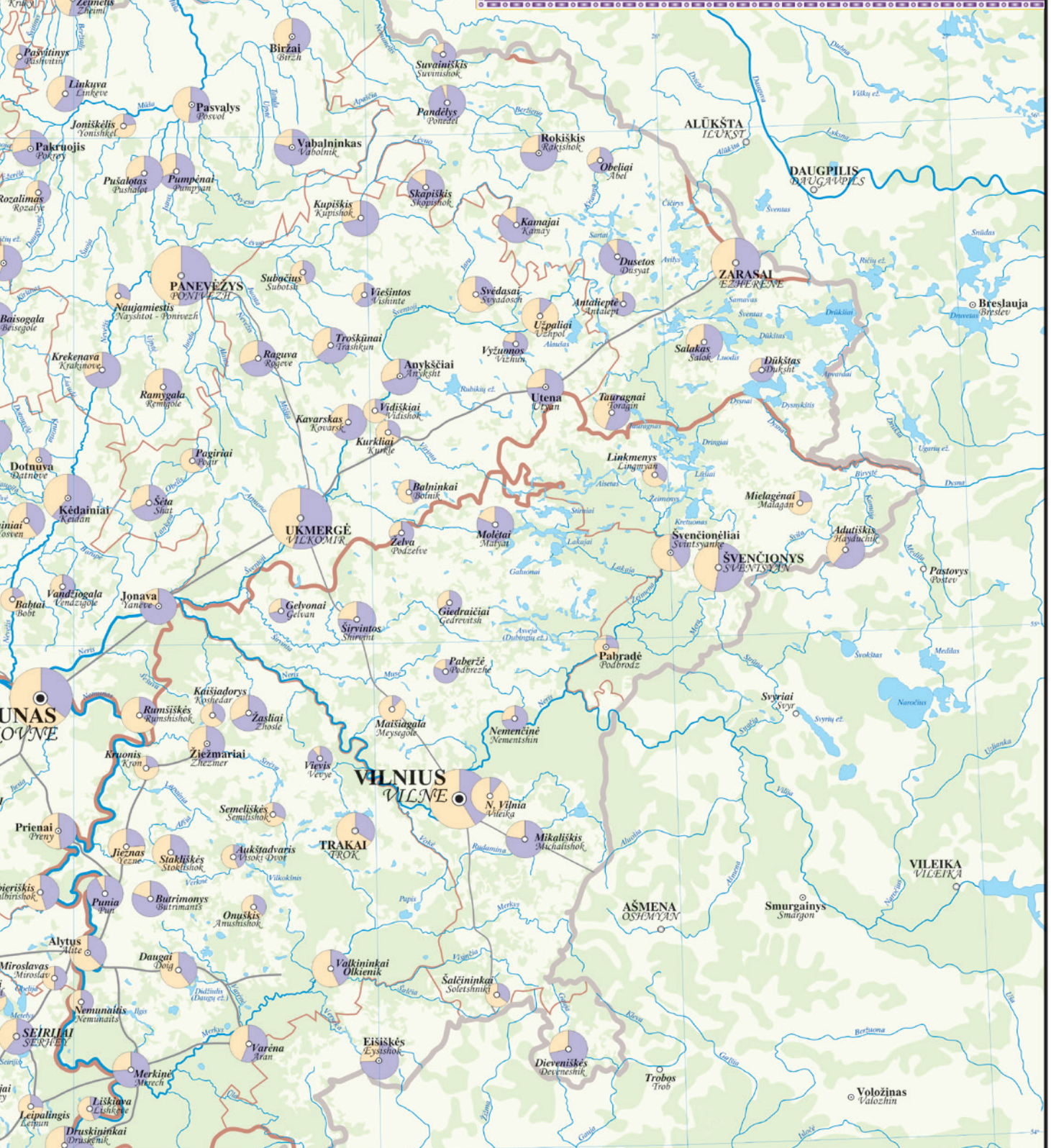
Tautinė sudėtis 1897 m.
Population by nationality in 1897

- Žydai
Jews
- Kiti
Others

LIETUVOS ŽYDŲ GYVENAMI MIESTAI IR MIESTELIAI
XIX a. pabaigoje

CITIES, TOWNS AND VILLAGES OF LITHUANIA INHABITED BY JEWS
IN THE END OF THE XIXth century.

1: 300 000

© Tarptautinė Komisija Nacių ir Sovietinio Okupacinių Režimų Nusikaltimams Lietuvoje įvertinti
© Žemėlapių sudarė Vilniaus universiteto Kartografijos centras pagal 1897 m. Rusijos gyventojų surašymo duomenis, 2003
Vietovardžiai jidiš kalba pagal Dov Levin "The Litvaks. A short history of the Jews in Lithuania", 2000

Kalvarijos žydų Romanovų šeima. Iš Kalvarijos gimnazijos muziejaus archyvo

Nuotrauka iš Valstybinio Vilniaus Gaono žydų muziejaus archyvų

Biržų sporto klubas, žydų jaunimas XX a. 4 deš. Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Lietuvos kariuomenės 3-čio pėstininkų pulko žydų tautybės kariai. Alytus. 1926 m. Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Kėdainių žydai – gaisrininkai. Kėdainių krašto muziejaus nuotr.

Dėstant Holokausto temą, susijusią su kitomis istorinėmis temomis, kurdami pamokas, mokytojai turi atkreipti dėmesį į Holokausto temos perteikimą iš įvairių perspektyvų:

- ♦ aukų;
- ♦ nusikaltėlių;
- ♦ bendrininkų / kolaborantų;
- ♦ stebėtojų;
- ♦ gelbėtojų.

1933–1939 metai

- ♦ Nacionalistų diktatūra Vokietijoje;
- ♦ Žydai Trečiajame reiche;
- ♦ Ankstyvasis žydų persekiojimo etapas;
- ♦ Pirmosios koncentracijos stovyklos;
- ♦ Pasaulio reakcija.

1939–1945 metai

- ♦ Antrasis pasaulinis karas Europoje;
- ♦ Rasinė nacių ideologija ir politika;
- ♦ „Eutanazijos“ programa;
- ♦ Žydų persekiojimas ir žudymas;
- ♦ Ne žydų, kitų aukų persekiojimas ir žudymas;
- ♦ Žydų reakcija į nacių politiką;
- ♦ Getai;
- ♦ Mobilūs žudikų būriai;
- ♦ Koncentracijos stovyklų plėtra;
- ♦ Žudymo centrai;
- ♦ Kolaboravimas;
- ♦ Pasipriešinimas;
- ♦ Gelbėjimas;
- ♦ Pasaulio reakcija;
- ♦ Mirties žygiai;
- ♦ Išlaisvinimas.

Pasekmės

- ♦ Pokario teismo procesai;
- ♦ Perkeltųjų asmenų stovyklos ir emigracija.

Šių rekomendacijų tikslas paskatinti mokytojus mokyti apie Holokaustą. Priklausomai nuo pasirinkto laiko kiekvienoje šalyje ir kiekvienoje mokykloje mokymas apie Holokaustą vyks skirtingai. Todėl suprantama, kaip svarbu visiems mokytojams įsivertinti į Holokausto mokymą įdėtas pastangas.

Lopečų ir Šimkų šeimos, padėjusios slėptis Aron šeimai (mamai ir dukrai) Holokausto metu.

Kauno getas, 1942 metai. Tikrinamos iš darbo grįžtančios geto kalinių brigados. Lietuvos centrinis valstybės archyvas

Darbai Kauno geto daržuose. (1941-1944). Lietuvos centrinis valstybės archyvas

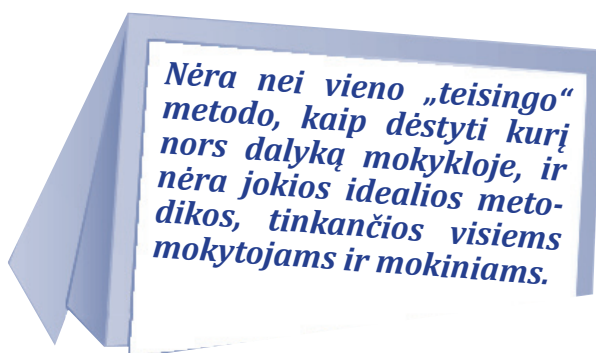
KAIP DĖSTYTI HOLOKAUSTĄ MOKYKLOSE

Nėra nei vieno „teisingo“ metodo, kaip dėstyti kurį nors dalyką mokykloje, ir nėra jokios idealios metodikos, tinkančios visiems mokytojams ir mokiniams. Čia mokytojams yra siūlomos rekomendacijos, kuriais jie gali pasinaudoti, kurdami individualias mokymo programas, atsižvelgdami į individualius moki-

Akimirka iš pamokos Šėtos gimnazijos Tolerancijos ugdymo centre

nių poreikius. Šios metodinės gairės yra sudarytos remiantis daugelio institucijų, dėstančių Holokausto temą, patirtimi. Jos paruoštos tam, kad padėtų mokytojui dėstyti šią sudėtingą temą.

Švietimas apie Holokaustą per paskutiniuosius trejus dešimtmečius ženkliai pakito; šis dokumentas atspindi besitęsiančius pokyčius ir pažangą švietime apie Holokaustą ir nepretenduoja tapti galutinėmis gairėmis šioje srityje.

Santrauka

- ♦ Holokausto istorija gali būti puikiai dėstoma mokiniams, nesibaiminant šios temos;
- ♦ Holokausto sąvoka;
- ♦ Mokymuisi ir dėstymui teigiamos atmosferos sukūrimas;
- ♦ Suasmeninkite istoriją, statistinius duomenis papildydami asmeninėmis žmonių istorijomis;
- ♦ Pamokose naudokite Holokausto liudininkų prisiminimus, istoriją paversdami „tikroviška“;
- ♦ Įvairesni ugdymo metodai padės mokiniams suprasti Holokausto istoriją;
- ♦ Pateikite platesnį istorinį kontekstą;
- ♦ Plačiai nušvieskite Holokausto įvykius;
- ♦ Būkite dėmesingi ir tikslūs naudodami žodžius;
- ♦ Atskirkite Holokausto istoriją nuo tų istorinių įvykių, iš kurių būtų galima pasimokyti;
- ♦ Venkite tiesmukų ir paprastų atsakymų į problemiškus klausimus;

- ♦ Naudokitės pirminiais istorijos šaltiniais;
- ♦ Mokiniai turėtų žinoti, kad daugelį Holokausto įrodymų pateikė jo kaltininkai;
- ♦ Padrąsinkite mokinius kritiškai analizuoti skirtingas Holokausto interpretacijas;
- ♦ Tinkamai atrinkite rašytinę ir vaizdinę medžiagą, nenaudokite šurpių vaizdinių, norėdami paskatinti mokinius domėtis Holokaustu;
- ♦ Venkite lyginti vienos žmonių grupės patirtą skausmą su kitos grupės;
- ♦ Leiskite savo mokiniams analizuoti įvairias aukų pasipriešinimo naciams formas ir būdus;
- ♦ Venkite kalbėti apie žydus tik Holokausto temos kontekste;
- ♦ Pabrėžkite, kad Holokaustas nebuvo neišvengiamas;
- ♦ Nesistenkite nusikaltėlius apibūdinti kaip „nežmogiškus monstrus“;
- ♦ Būkite dėmesingi kalbėdami apie nusikaltėlius praeityje ir šių dienų pasaulyje;
- ♦ Skatinkite savo mokinius domėtis savo krašto, regiono, šalies, pasaulio istorija bei istorinės atminties puoselėjimu;
- ♦ Paraginkite savo mokinius dalyvauti vietos ir nacionaliniuose istorinių datų minėjimuose; juos aptarkite;
- ♦ Pasirinkite tinkamus mokymo metodus vengdami vaidmenų metodo, kuris skatina mokinius susitapatinti arba su nusikaltėliais, arba su aukomis;

- ♦ Neleiskite neigti praeities;
- ♦ Žinokite apie visų mokymo priemonių, įskaitant ir internetą, galimybes ir pavojus;
- ♦ Skirkite istorinius ir šių dienų įvykius, venkite ne istorinių palyginimų;
- ♦ Būkite dėmesingi mokinių susidomėjimui.

Holokausto istorija gali būti puikiai dėstoma mokiniams, nesibaiminant šios temos

Daugelis mokytojų nenoriai ima dėstyti apie Holokaustą, kadangi susiduria su begale problemų. Vieni jų nežino, kaip perteikti tokios tragedijos dydį su milžiniškais žmonių skaičiais bei kaip parodyti tą gelmę, į kurią žmonija nusirito. Kiti nežino, kaip Holokausto temą dėstyti mokiniams, jų netraumuojant, nežino apie galimą mokinių reakciją į dėstomą dalyką, tretį neįsivaizduoja, kaip elgtis susidūrus su „netinkamu“ elgesiu klasėje: prunkštumu, pašaipomis ar antisemitinėmis bei rasistinėmis nuotakomis.

Nebijokite imtis šio dalyko dėstymo, nepaisant to, kad tai gali bauginti, tačiau dėstančiųjų Holokaustą temą ilgalaikė patirtis parodė, jog Holokausto istorija gali būti puikiai dėstoma mokiniams ir gali turėti teigiamus rezultatus.

Ukmergės Dukstynos pagrindinės mokyklos Tolerancijos ugdymo centro mokiniai istorijos pamokoje Pivonijos miške, masinėje žydų žudynių vietoje

Holokausto sąvoka

Yra būtina turėti aiškų Holokausto sąvokos apibūdinimą. Daugelis mokytojų Holokausto terminą vartoja gana plačiai, taip apibūdindami visas nuo nacių nukentėjusias aukas. Tuo tarpu daugelis istorikų vartoja tikslesnį „Holokausto“ apibrėžimą. (žr. „Ko mokyti“ gaires).

Mokiniai turi žinoti, jog daugeliui žmonių terminas „Holokaustas“ yra problemiškas. Teologinis Holokausto paaiškinimas – sudeginta auka – turi kitokią prasmę nei vartojama Holokausto sąvoka, apibūdinanti masinį žydų naikinimą. Sąvokos turi būti vartojamos atsakingai. Naudojant sąvoką „Galutinis sprendimas“ reikia akcentuoti, jog tai pačių nusi-kaltėlių vartotas terminas. Sąvoka „genocidas“ nurodo į nacių rasinę koncepciją. Daugelis yra linkę vartoti hebrajišką žodį „Shoah“, reiškiantį „katastrofą“, kadangi jis neturi religinio atspalvio, būdingo „Holokausto“ apibrėžimui.

Mokymuisi ir dėstymui teigiamos atmosferos sukūrimas

Jauni žmonės jau turi susiformavusį vaizdą apie visuomenės tvarką, progresą, civilizacijos raidą ir žmonijos elgesį, todėl Holokausto tema gali iškelti daug klausimų. Mokiniai gali turėti gynybinę reakciją, būti neigiamai nusistatę ar papras-

Akimirka iš pamokos

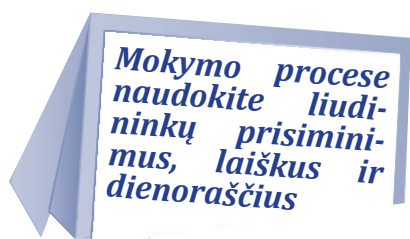
čiausiai visiškai nenorėti gilintis į nacių okupacijos ar Holokausto laikotarpį istorijoje. Todėl yra svarbu sukurti klasėje teigiamą atmosferą, kad būtų galima atvira-
 iai kalbėti ir diskutuoti. Saugioje atmosferoje mokiniai galėtų laisvai dalintis savo pamąstymais ir pastebėjimais, baimėmis, idėjomis, nuomonėmis bei nuogąstavimais, jie būtų skatinami uždavinėti pro-

Svarbu sukurti klasėje teigiamą atmosferą

blemiškus klausimus, turėdami pakankamai laiko apmąstyti ir įsisąmoninti.

Mokymas turi būti nukreiptas į mokinį. Mokytojo vaidmuo turėtų būti patariamasis – mokiniai turėtų būti skatinami patys gilintis į mokymosi procesą, kadangi istorija nėra tik žinių sistema, kuri mokytojo perduodama mokiniams, ji yra tarsi atradimų kupina kelionė, kurioje patys mokiniai nusimato savo pažinimo ribas, analizuoja daugybę informacijos šaltinių, skirtingas įvykių interpretacijas, patys atrasdami atsakymus į iškilusius istorinius bei moralės klausimus.

Suasmėninkite istoriją, statistinius duomenis papildydami asmeninėmis žmonių istorijomis

Statistiniai duomenys yra be galo svarbūs norint perteikti Holokausto tragedijos mastą, todėl mokytojai privalo jais remtis dėstydami ir supažindinti mokinius su realiais faktais. Tačiau Holokausto tragediją perteikti bus sudėtinga, jeigu ji bus dėstoma vien tik remiantis statistika (skaičiais).

Išgyvenusi Holokaustą, Fania Brancovskaja, su mokyklos draugais per Purim šventę (1933). Fania su vėduokle rankose. Iš Fanios Brancovskajos asmeninio archyvo

Kalbant apie Holokausto aukas yra svarbu, kad mokiniai nacių aukas matytų ir suvoktų ne kaip pilką žmonių masę, bet kaip atskirus individus, asmenybes. Mokymo procese naudokite atskirų įvykių pavyzdžius ir analizę, liudininkų prisiminimus, laiškus ir dienoraščius tam, kad mokiniai kiekvieną „statistinį“ individą regėtų kaip atskirą gyvą žmogų, iki Holokausto turėjusį savo gyvenimą, draugus ir šeimą. Visą laiką akcentuokite aukų žmogišką orumą.

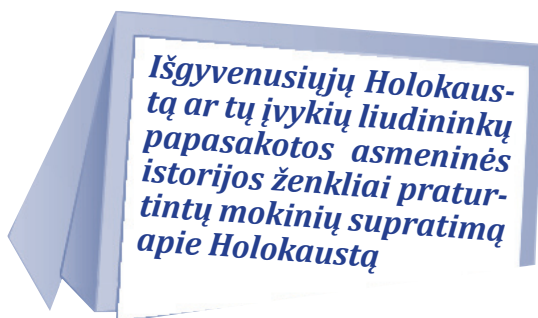
Venkite stereotipų ir nevaizduokite visų nusi kaltėlių kaip išprotėjusių sadistų, visų gelbėtojų – kaip drąsių, didvyriškų ir malonių, o stebėtojų – kaip abejingų žmonių, bespalvių karikatūrų.

Mokytojas, atkreipdamas dėmesį į atskirų žmonių gyvenimus, aptardamas iškilusias moralines dilemas ir pasirinkimus, kuriuos jie padarė sunkiu laikotarpiu, Holokausto istoriją gali paversti betarpiška ir įdomia, siejančią jaunimo gyvenimą su šiandiena.

Pamokose naudokite Holokausto liudininkų prisiminimus, istoriją paversdami „tikroviška“

Daugelyje šalių dar yra liudininkų, išgyvenusių Holokaustą. Jei jūs galite susisiekti su tokiais žmonėmis ir pakviesti juos į klasę, tuomet jūsų mokiniai gaus unikalią galimybę

ir su niekuo nepalyginamą patirtį. Bendraujant su žmogumi, kuris pergyveno Holokausto baisumus, klasėje gali susiformuoti išskirtinė, kupina empatijos, atmosfera. Yra organizacijų, kurios gali jums talkinti, kad Holokausto liudininkas

apsilankytų mokykloje ir pabendrautų su mokiniais.

Kita vertus, jūsų mokiniams gali ir nebeteikti susitikti su tokiais žmonėmis dėl jų garbaus amžiaus. Tokiais atvejais mokytojams verta pasitelkti vaizdinę filmuotą medžiagą, kurioje Holokausto liudininkai pasakoja savo asmenines istorijas. Yra ir kitų žmonių, kurie buvo Holokausto liudininkai ar buvo tų įvykių ste-

Mauškė Segalis pasakoja apie savo gelbėtojus

bėtojais. Jeigu jums pavyktų pasikviesti žmones, kurie gelbėjo žmones, slėpė juos – tai jų papasakotos asmeninės istorijos ženkliai praturtintų mokinių supratimą apie Holokaustą.

Prieš nuspręsdami pakviesti tokius žmones į savo pamoką, būtinai prieš tai asmeniškai pabendraukite su tokiu žmogumi, paaiškinkite apie edukacinius pamokos tikslus, išsiaiškinkite, kaip jis jaučiasi ta tema kalbėdamas viešai prieš kitus žmones, kokie jo komunikaciniai gebėjimai.

Prieš pakviesdami tokius žmones į savo pamoką įsitikinkite, kad jūsų mokiniai bus dėmesingi, mandagūs ir supratingi pakviestojo atžvilgiu. Išaiškinkite mokiniams, jog nepaisant to, kad nuo Holokausto įvykių praėjo daug laiko, jį patyrusiems žmonėms gali būti sunku ir skausminga prisiminti praeitį.

Įsitikinkite, ar jūsų mokiniai puikiai suvokia ir yra įsisąmoninę tą istorinį laikotarpį. Holokaustą išgyvenusių žmonių apsilankymas jūsų pamokose ir jų asmeninės patirties papasakojimas neturi būti naudojami kaip to laikmečio istorinių įvykių perpasakojimas – daugelis tokių žmonių nėra profesionalūs istorikai ar mokytojai, jų patirtis gali pasirodyti nesanti „tipiška“, pagal daugelį kitų, išgyvenusių Holokaustą. Pasistenkite, kad jūsų mokiniai suvoktų, jog jie turi unikalią galimybę pabendrauti su žmonėmis, susipažinti su atskirais žmonių likimais, išgyvenusiais tą laikotarpį.

Paskatinkite savo mokinius paklausti Holokausto liudininkų ne tik apie tai, ką jie patyrė tuo Holokausto metu, bet ką šie žmonės veikė iki Holokausto ir po jo, kaip jie gyvena su tokiais prisiminimais – taip mokiniai geriau suvoks tuos žmones ir jų papasakotus išgyvenimus.

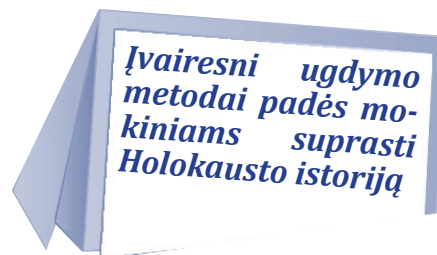
Nors ir negalima daryti apibendrinančių išvadų iš vieno ar keleto žmonių patirčių, pasistenkite, kad Holokausto laikotarpio liudininkų (išgelbėtųjų, gelbėtojų ar išlaisvintųjų) patirtis mokiniams istoriją paverstų „tikresne“, kad jie įsisąmonintų, jog tai buvo tragedija, ištikusi paprastus žmones.

Įvairesni ugdymo metodai padės mokiniams suprasti Holokausto istoriją

Holokaustas palietė tiek daug žmogiškojo elgesio aspektų, kad ši tema yra tinkama aptarti įvairių dalykų pamokose. Nors Holokaustas buvo istorinis įvykis, tačiau istorikai neturi išimtinės teisės į šios temos analizavimą. Pasakojimai Holokausto

Veprių pagrindinės mokyklos Tolerancijos ugdymo centro mokiniai dalyvauja etikos – istorijos pamokoje mokyklos kieme.

istorijos kontekste atskleidžia žmogaus elgesio kraštutinumus: nuo neapykantos ir begalinio žiaurumo iki drąsos ir žmoniškumo. Holokausto istorijos studijos per meną, muziką, dailę gali pažadinti mokinių kūrybiškumą. Holokausto tema kelia svarbius moralinius, teologinius, etninius klausimus, todėl šią temą galima analizuoti religijos, dorinio ugdymo bei pilietiškumo pamokose. Tarpdalykinis bendradarbiavi-

Mokiniai Holokausto temą išreiškia piešiniiais

mas pristatant Holokausto temą mokiniams, praturtins juos ir padės geriau suprasti pačią temą.

Pateikite platesnį istorinį kontekstą

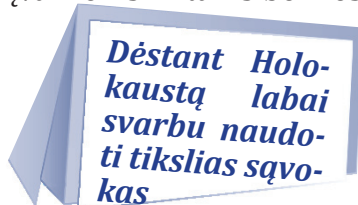
Holokausto tema turėtų būti pateikiama Europos ir visuotinės istorijos kontekste tam, kad mokiniai pilnai suvoktų Holokausto priežastis ir pasekmes.

Plačiai nušvieskite Holokausto įvykius

Holokaustas įvairiose šalyse turėjo specifinių bruožų, jis prasidėjo Europos šalyse įvairiu laikotarpiu, apimdamas vis didesnes Europos valstybių teritorijas (žr. „Ko mokyti“ gaires).

Būkite dėmesingi ir tikslūs vartodami žodžius

Yra daugybė stereotipų bei įvairiausių prasimanymų apie Holokaustą, todėl jūsų mokiniai gali turėti išankstines nuostatas šio įvykio atžvilgiu. Venkite savo kalboje vartoti dviprasmybes ar neaiškumus, kurie gali sukomplikuoti dėstomą dalyką bei leisti atsirasti įvairiems mitams bei nesusipratimams. Venkite naudoti tokius žodžius, kuriuos naudojo

žudikai, Holokausto vykdytojai. Tokias sąvokas, pavyzdžiui, „galutinis sprendimas“, analizuokite ir cituokite, tačiau šios sąvokos nenaudokite kaip istorinio įvykio apibrėžimo.

Dėstomame dalyke labai svarbios yra sąvokos, kadangi jos suteikia aiškumą ir galimybę mąstyti. Vienas tokių pavyzdžių – sąvoka „stovykla“. Nors daugelis žmonių žuvo nacių ir jų talkininkų sukurtose stovyklose, ne visos stovyklos buvo sukurtos žmonių naikinimui. Buvo koncentracijos stovyklų, priverstinio darbo stovyklų bei tranzitinių stovyklų, iš kurių žmonės būdavo gabenami į koncentracijos stovyklas ar sunaikinimui. Įvairios stovyklos egzistavo ir funkcionavo įvairiu laikotarpiu. Tad, neatsižvelgus į kontekstą, negalima pateikti vieno bendro apibrėžimo sąvokai „stovykla“. Būtina, kad mokytojai būtų itin dėmesingi ir tikslūs vartodami žodžius bei sąvokas.

Paminklo fragmentas iš Kaušėnų memorialo Holokausto aukoms

Atskirkite Holokausto istoriją nuo tų istorinių įvykių, iš kurių būtų galima pasimokyti

Atskirkite Holokausto istoriją nuo tų istorinių įvykių, kuriuos analizuojant, būtų galima pasimokyti iš istorijos. Kyla didžiulis pavojus, kad tam tikri istorijos faktai gali būti

iškraipyti, supaprastinti pateikiant juos mokiniams.

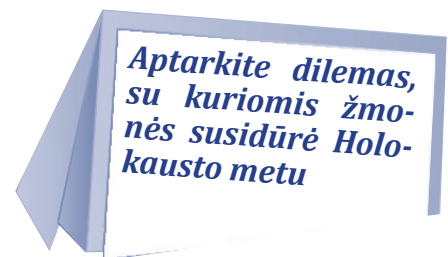
Dėstant apie Holokaustą mokiniai susipažįsta su įvairiais išankstiniais nusistatymais, stereotipais, mitais ir prasimanymais, kuriuos jie mokosi atpažinti ir permąstyti, lygindami įvairius išankstinius nusistatymus su konkrečiais istoriniais faktais. Pamokos, kuriose analizuojami moraliniai aspektai, bus bevaisės ir neduos jokios apčiuopiamos ilgalaikės naudos, jei mokiniai kruopščiai neanalizuos konkrečių istorinių įvykių bei įvairiausių šaltinių, susijusių su tais įvykiais.

Mokytojai tikisi, kad mokiniai, gilindamiesi į istoriją, pamatys visą to istorinio laikotarpio sudėtingumą, kuomet buvo daromi įvairaus pobūdžio pasirinkimai bei sprendimai. Mokiniai turi susipažinti su konkrečiomis dilemomis, kurias turėjo spręsti žmonės praeityje. Tik tai išanalizavus galima pamatyti bei įvertinti, kokius sprendimus konkrečiose situacijose ir kokių aplinkybių verčiami praeityje žmonės privalėjo ar buvo priversti pasirinkti vieną ar kitą sprendimą. Tuomet mes galime daryti konkrečias išvadas ir stengtis pasimokyti iš praeities klaidų.

Venkite tiesmukų ir paprastų atsakymų į problemiškus klausimus

Siekis pasimokyti iš praeities klaidų dažnai sukuria didžiulį pavojų iškraipyti istorinį pasakojimą, stengiantis jį pritaikyti konkrečiai moralinei pamokai. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti supaprastintas Holokausto paaiškinimas, vengiant analizuoti istorinį kontekstą (pvz.: žalingas toks pasakymas „Holokaustas nutiko todėl, kad žmonės nesielgė teisingai“).

Analizuodami istorinius įvykius mokiniai turėtų kelti problemiškus klausimus. Tokiu pavyzdžiu galėtų būti analizuojamas žydų likimas skirtingose šalyse bei nacistinės Vokietijos skirtinga okupacinė politika Europos valstybėse. Toks analizavimas vers mokinius nuolat kelti klausimus. Labai svarbu, kad mokiniai būtų pakantūs istoriniams įvykiams – labai lengva iš pirmo žvilgsnio pasmerkti tuos žmones, kurie atsisakė gelbėti ar slėpti kaimynus žydus, tokie paprasti moraliniai žmonių pasmerkimai nepagilins supratimo apie istorinius įvykius ir

tikrai nepaskatins mokinių tapti geresniais piliečiais.

Analizuojant Holokausto temą mokiniai turi galimybę sužinoti apie dilemas, kurias tuo metu privalėjo spręsti žmonės, kurie kiekvieną dieną turėjo pasirinkti: ar toliau gelbėti persekiojamus žmones, rizikuojant savo pačių ir šeimos bei artimųjų gyvybėmis, ar ne; kodėl sąjungininkai nepadarė nieko daugiau, kad išgelbėtų daugiau žydų; kodėl kai kurie Judenrato (žydų taryba gete)

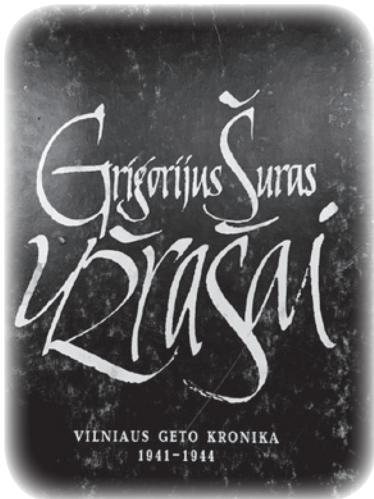

Akimirka iš seminaro Yad Vashem (Izraelyje). Lietuvos mokytojai klausosi pasakojimo apie žmonėms iškilusias dilemas Holokausto metu

nariai sudarinėjo sąrašus deportacijai į koncentracijos stovyklas, kuriuose buvo draugai ir pažįstami; kodėl didžioji dalis žmonių, nacių okupuotuose kraštuose, nieko nedarė, kad gelbėtų savo kaimynus žydus; kodėl paprasti žmonės – vyrai ir moterys – noriai dalyvavo masinėse žudynėse...

Šių komplikuočių įvykių analizavimas ne visada gali pateikti paprastus atsakymus į sudėtingus klausimus, daugeliu atveju kyla daug daugiau klausimų, nei galimų atsakymų. Svarbu, kad mokiniai įsisąmonintų paties klausimo svarbą ir suvoktų, jog į kai kuriuos klausimus tiesiog nėra jokio atsakymo.

Naudokitės pirminiais istorijos šaltiniais

Vilniaus geto kalinio Grigorijaus Šuro užrašai, atskleidžiantys, ką išgyveno kaliniams žmonėms Vilniaus gete

Iš Holokausto laikotarpio dienoraščių, laiškų, laikraščių, oficialių kalbų, meno kūrinų bei to meto oficialių dokumentų matome nusikaltėlius, aukas, gelbėtojus bei stebėtojus. Norint suvokti praeities žmonių motyvaciją, mąstyseną, jausmus ar poelgius, kokius pasirinkimus jie turėjo ir kokius sprendimus, paveikusius jų visą tolimesnį gyvenimą, žmonės priėmė, būtina pirminių šaltinių analizė, nes tik tuomet bet koks tyrinėjimas tampa prasmingu.

Mokiniai turėtų turėti galimybę kritiškai išanalizuoti originalius šaltinius ir suprasti, kad analizė ir interpretacijos turi būti paremti istoriniais įrodymais.

Mokiniai turėtų žinoti, kad daugelį Holokausto įrodymų pateikė jo kaltininkai

Daugelis Holokausto įrodymų – rašytinius dokumentus, nuotraukas, filmus pateikė naciai, tad yra pavojus analizuoti praeitį tik per nusikaltėlių prizmę. Jei tokio pobūdžio medžiaga yra naudojama neatsargiai, kyla pavojus, kad mes ga-

lime matyti aukas taip, kaip jas matė naciai – sudaiktintas, pažemintas ir nužmogintas.

Šie įrodymai turi būti pateikiami atitinkamame kontekste, ir mokytojai, atsižvelgdami į mokinių kognityvinę ir emocinę amžių, turi užtikrinti, kad šie vaizdiniai būtų tinkamai naudojami. Mokytojai turi suteikti galimybę mokiniams apmąstyti tai, ką matė, išgirdo, ir padiskutuoti apie jiems sukeltas emocijas. Kartu su minėtais šaltiniais reikėtų pateikti Holokausto aukų dienoraščius, laiškus, nuotraukas, kad mokiniai išgirstų ir jų balsą.

Padrąsinkite mokinius kritiškai analizuoti skirtingas Holokausto interpretacijas

Mokymas apie Holokaustą yra pateikiamas per platesnį kultūrinį kontekstą ir per daugelį įvairių formų. Akademinė ir populiarioji istorija, pilnametražiai filmai, masinės informavimo priemonės, dokumentiniai filmai, menas, teatras, romanai, istorinės vietos (masinių žudynių vietos) ir muziejai – visa tai formuoja kolektyvinę atmintį. Kiekvieną interpretaciją veikia aplinkybės, kuriose ji atsirado, kokioje vietoje ir kokiu laiku.

Yra svarbu, kad mokiniai suvoktų, kaip ir kodėl sukuriama praeities vaizdavimas, kaip atrenkami įrodymai, kuriais grindžiamas praeities vaizdavimas, kokios yra žmonių intencijos. Mokiniai turėtų suprasti, kad yra įstatymiškai pagrįsta istorinių debatų pusė, bet tai dar nereiškia, kad visos interpretacijos yra vienodai vertingos (žr. Neleiskite neigti praeities).

Tinkamai atrinkite rašytinę ir vaizdinę medžiagą, nenaudokite šurpių vaizdinių norėdami paskatinti mokinius domėtis Holokaustu

Tikslingas Holokausto vaizdinių naudojimas, siekiant sukrėsti ir pašiurpinti, yra žeminantis aukas ir netaktiškas mokinių atžvilgiu. Pagarba Holokausto aukoms ir auditorijai klasėje reikalauja taktiško priėjimo ir atsargaus požiūrio į tai, kas yra nagrinėjamoje medžiagoje. Mokytojai, kuriais mo-

Akmenys su žydų vardais, gyvenusiais Lietuvoje ir nužudytais Holokausto metu

kiniai pasitiki, gali prarasti pasitikėjimą, versdami mokinius žiūrėti šiurpiančius ir keliančius nerimą vaizdinius. Tokio pobūdžio medžiaga, kuri gali sukelti stresą ar sumišimą, gali privesti prie nervinio juoko ir nederamų pastabų, replikų klasėje.

Jeigu mokytojai nusprendžia naudoti žiaurumus atspindinčias nuotraukas, tai jie turėtų daryti tik dėl aiškaus edukacinio tikslo.

Venkite lyginti vienos žmonių grupės patirtą skausmą su kitos grupės

Jeigu manome ir teigiame, kad mokydami apie Holokaustą mokiniai taps jautresni persekiojimui, diskriminacijai ir neapykantai šiuolaikiniame pasaulyje, tada į mokymo programas turi būti įtrauktos temos apie tai, ką patyrė na-

Kalbėkite su mokiniais apie visas, nacių persekiojimą patyrusias aukas

cių aukos ir kokia ideologinė to persekiojimo kilmė.

Dėl nacių vykdytos antisemitinės politikos ypač žydai patyrė diskriminaciją, ekonominę eksploataciją, persekiojimus ir žmogžudystes. Netoleranciją, nacių

persekiojimą ir žudynes patyrė ir romai, homoseksualūs žmonės, komunistai, politiniai disidentai ir ne konformistai. Kai kalbama apie nacių aukas, aukų patirtas kančias, neturi

Kalvarijos žydų futbolo komanda „Makabi“. Kalvarijos gimnazijos muziejus

būti kalbama tik apie žydus. Negali būti jokios kančių hierarchijos analizuojant nacių diskriminacinę politiką, kalbant apie Holokaustą ar kitus genocidus.

Kitų nacių aukų persekiojimo patirtis neturėtų būti išskirta. Visos šios nukentėjusių žmonių grupės yra vienodai svarbios. Istorijos apie šiuos nuo nacių nukentėjusius žmones turėtų būti pasakojamos kartu su istorijomis apie žydų persekiojimą. Galima dėstyti apie panašumus ir skirtumus tarp žydų ir romų genocido. Galima analizuoti ryšį apie nacių personalo metodus eutanazijos programai įgyvendinti ir to personalo elgesį mirties stovyklose Rytų Europoje.

Šie teiginiai ne tik suteiktų žinių apie kitų aukų persekiojimą, bet ir padėtų suprasti Holokausto specifiką, suvokti Holokaustą platesniame istoriniame kontekste. Neanalizuojant Antrojo pasaulinio karo, neįmanoma paaiškinti masinių žydų žudynių, taip kaip neįmanoma studijuoti Holokausto istorijos, nepaminint ir kitų aukų grupių persekiojimo.

Leiskite savo mokiniam analizuoti įvairias aukų pasipriešinimo naciams formas ir būdus

Net pačiose ekstremaliausiose sąlygose: getuose, koncentracijos stovyklose buvo daugybė pasipriešinimo naciams formų, nuo ginkluotos kovos iki siekio išlaikyti žmogiškąjį orumą. Ne visada nacių aukos buvo pasyvios mirties akivaizdoje. Todėl svarbu analizuoti kaip aukos reagavo, kokios buvo žydų pasipriešinimo formos Holokaustui.

Venkite kalbėti apie žydus tik Holokausto temos kontekste

Holokausto tema turi būti nagrinėjama istoriniame kontekste. Būtina mokinius supažindinti su žydų gyvenimu prieš Holokaustą ir po jo, atskleidžiant visą žydų tautos istoriją, turinčią turtingą kultūrinį paveldą. Tai leis mokiniam į žydus pažvelgti ne tik kaip į nužmogintas ir pažemintas nacių persekiojimą patyrusias aukas. Mokiniai turi žinoti, kad, sunaikinus žydų bendruomenes Europoje, buvo prarasta milžiniška ir turtinga kultūra.

*Kalvarijos žydų batų dirbtuvė tarpukariu.
Kalvarijos gimnazijos muziejus*

Pabrėžkite, kad Holokaustas nebuvo neišvengiamas

Apie Holokaustą aprašyta vadovėliuose, rodoma filmuose, tačiau tai nereiškia, kad Holokaustas būtinai turėjo įvykti. Holokaustas įvyko, nes asmenys, grupės, tautos priėmė sprendimą veikti ar neveikti.

Analizuojant šiuos sprendimus yra galimybė pažvelgti į žmogaus prigimtį ir padėti mokiniam ugdyti kritinį mąstymą.

Nesistenkite nusikaltėlius apibūdinti kaip „nežmogiškus monstrus“

Holokaustą suplanavo ir įgyvendino žmonės. Į visus, su Holokaustu susijusius žmones: aukas, gelbėtojus, kolaborantus, stebėtojus, nusikaltėlius – reikia žvelgti kaip į paprastus žmones, atsidūrusios nepaprastose aplinkybėse. Tai daryti reikia ne dėl to, kad parodyti, jog žudikai buvo normalūs žmonės, bet tam, kad suprastume, jog daugelis jų nebuvo „sadistai“ ar „psichopatai“.

Daug sunkesnis klausimas, kurį reikia analizuoti – kaip paprasti vyrai ir moterys, mylintys sutuoktiniai ir tėvai, galėjo savo noru dalyvauti nekalėtų vyrų, moterų ir vaikų žudyme.

Kaltininkų motyvaciją reikia analizuoti išsamiai, naudojant pirminius šaltinius, tikrus įvykius ir asmenines biografijas kartu analizuojant ideologijos, antisemitizmo, žmogiškų ambicijų, socialinio spaudimo, ekonominės naudos siekimo, kriminalinės psichopatologijos faktorius, bandant paaiškinti, kodėl žmonės elgėsi būtent taip.

Būkite dėmesingi kalbėdami apie nusikaltėlius praeityje ir šių dienų pasaulyje

Mokiniai neturėtų manyti, kad visi vokiečiai buvo naciai ir kad visi vokiečiai vienodai susiję su vykdytu genocidu. Mokiniai turėtų turėti galimybę analizuoti įvairių vokiečių poziciją į nacių vykdytą politiką, įskaitant ir entuziastingą paramą nacių vykdomai politikai, bendradarbiavimą, bei nepasitenkinimą, apatiją ir aktyvų pasipriešinimą.

Būkite atsargūs vertindami Vokietiją praeityje ir dabartyje. Holokausto įvykiai turėtų būti nagrinėjami istoriniame kontekste, nes šiuolaikinės Vokietijos politika, visuomenė ir kultūra yra atskirta nuo nacių vykdytos politikos praeityje.

Mokiniai taip pat turi suprasti, kad antisemitizmas yra senas ir visuotinis reiškinys ir kad visoje Europoje buvo daug ne vokiečių tautybės žmonių, persekiojusių žydus. Kitų šalių piliečiai tarnavo SS daliniuose arba buvo koncentracijos stovyklų prižiūrėtojai; vietinė policija padėjo organizuoti reidus žydams surasti ir deportacijas į koncentracijos stovyklas; kartais vietiniai gyventojai pradėdavo pogromus prieš savo kaimynus žydus ar išduodavo jų slaptavietes. Vyriausybės tapdavo nacių pagalbininkėmis ir savo iniciatyva vykdydavo žudymus.

Biržų Tolerancijos ugdymo centrų mokiniai tvarko senąsias žydų kapines.

Skatinkite savo mokinčius domėtis savo krašto, regiono, šalies, pasaulio istorija bei istorinės atminties puoselėjimu

Jei gyvenate šalyje, kurioje vyko Holokaustas, skirkite dėmesį specifiniams to laikotarpio įvykiams savo tautos istorijos kontekste. Rei-

kėtų analizuoti įvairius šaltinius: aukų pasakojimus, kolaborantų ir žudikų dokumentus, pasipriešinime dalyvavusių žmonių pasakojimus, stebėtojų atsiminimus. Reikėtų analizuoti, kiek giliai į tai buvo įsitraukę žmonės iš kiekvienos šios grupės jūsų gyvenamojoje vietoje, regione ir kiek apie tai yra žinoma istorinėje atmintyje.

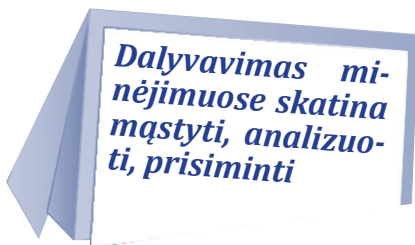
Jei gyvenate šalyje, kuri Antrojo pasaulinio karo metu buvo viena iš sąjungininkių arba buvo neutrali, paskatinkite mokinius peržiūrėti istorinius vietos liudininkų pasakojimus. Kodėl 1930–1940 metais šalis nepriėmė daugiau pabėgėlių? Kodėl žydų tautos gelbėjimas netapo vienu iš sąjungininkių tikslų? Ar buvo įmanoma padaryti ką nors daugiau siekiant išsaugoti Europos žydus?

Paraginkite savo mokinius dalyvauti vietos ir nacionaliniuose istorinių įvykių minėjimuose; juos aptarkite

Tokios istorinės atminties dienos, kaip Holokausto aukų atminimo diena, suteikia galimybę kurti kelias kartas siejančius projektus, paskatinti šeimose diskusijas apie svarbias šiuolaikines problemas, skatina vystyti kitas bendruomeninio švietimo formas.

Tokie minėjimai paskatina mokymą apie Holokaustą iš klasės perkelti į vietos bendruomenę, tai savaime tampa kita mokymosi forma. Mokinius galima paskatinti

padiskutuoti, kaip kultūrinis renginys paveikia istorinę atmintį; kaip vietos bendruome-

Akimirka iš Ariogalos gimnazijoje vykusios konferencijos, skirtos tarptautinei Holokausto aukų atminimo dienai – sausio 27-ajai

Akimirka iš pilietinės iniciatyvos „Atminties kelias“: eisenos dalyviai eina į Panerius rugsėjo 23-ąją, Lietuvos žydų genocido aukų atminimo dieną

nė supranta ir vertina praeitį; kaip skirtingos žmonių grupės praeityje išreiškė skirtingą nuomonę į įvykius; ar tauta analizuoja keblius savo istorijos klausimus ir kaip tokie paminėjimai skiriasi nuo minėjimų kitose šalyse.

Pasirinkite tinkamus mokymo metodus vengdami vaidmenų metodo, kuris skatina mokinius susitapatinti arba su nusikaltėliais, arba su aukomis

Nors empatiją skatinantys metodai gali būti labai įdomūs mokiniams, analizuojant žmonių patirtį bei jų reakcijas į įvykius praeityje, tačiau labai svarbu pasirinkti tinkamus

metodus, ypač kuomet analizuojama tokia jautri tema kaip Holokaustas.

Mokiniam gali būti naudingas metodas, kuomet leidžiama susitapatinti su koku nors asmeniu iš neutralios šalies, bandančiu reaguoti į Holokausto įvykius: žurnalistas, rašantis straipsnį apie žydų persekiojimą savo laikraščiui; susirūpinęs pilietis, besikreipiantis į savo šalies politinius lyderius; tam tikros kampanijos dalyvis, siekiantis pritraukti visuomenės dėmesį. Tokie metodai gali būti gera mokymosi motyvacija, skatinanti mokinius atsakingai reaguoti į šių dienų įvykius pasaulyje.

Mokytojai turi žinoti ir būti atsargūs, nes dalis jaunų žmonių gali per daug stipriai susitapatinti ir pradėti žavėtis nacių jėga arba priešingai – gali atsirasti liguistas požiūris į aukų kančią. Čia iškyla vaidmenų kūrimo metodų pavojus, kad mokiniai nepradėtų įsivaizduoti, jog jie viską supranta, nes tiesiogiai išitraukę į Holokausto temą. Kūrybiškumą skatinančių metodų naudojimas įvairiuose dalykuose gali būti naudingas mokiniams, tačiau mokytojas turi turėti labai aiškius tikslus. Dažnai vaidmenų metodai turi pedagoginių trūkumų, nes mums beveik neįmanoma įsivaizduoti, ką reiškia gyventi kitame istoriniame laikotarpyje, kuris tolimas nuo mūsų gyvenimo.

Tokių metodų nauda nublanksta palyginus su tuo, ką mokiniai gauna pabendravus su liudininkais, išgyvenusiais Holokaustą, bei paanalizavus konkrečias istorijas.

Neleiskite neigti praeties

Holokausto neigimas yra ideologiškai motyvuotas. Neigiančiųjų strategija yra pasėti abejonę: sąmoningai iškraipyti istorinius faktus ar neteisingai juos pateikti. Mokytojai turi būti atsargūs ir neskatinti tokių žmonių pasireikšti kontraversiškų debatų metu.

Reikia atsargiai elgtis ir neigiantiems Holokaustą nesuteikti pagrindo naudoti istoriškai pagrįstus argumentus. Reikia stengtis paneigti jų nuomonę, pasinaudojant normalia, istoriniais faktais pagrįsta diskusija ir racionaliais argumentais.

Senosios žydų kapinės Biržuose

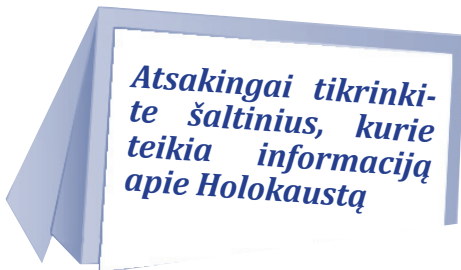
Vis dėlto, dalis mokytojų mano, kad Holokausto neigimo reiškinys turėtų būti aptartas su mokiniais todėl, kad mokiniai patys iškelia šį klausimą, arba todėl, kad jų mokiniai su šiuo klausimu gali susidurti ateityje ir jiems iškils neaiškumų, jie nebus pasiruošę atsilaikyti prieš neigiančiųjų „puolimą“.

Jeigu susiduriama su neigimo atveju, tada apie Holokausto neigimą turi būti dėstoma atskirai nuo pačios Holokausto istorijos. Būtų galima dėstyti atskirai antisemitizmo atsiradimo temą. Galima mokiniams pasiūlyti masinio informavimo priemonėse sekti politi-

nių ir socialinių grupių manipuliavimą Holokausto tema ir informacijos išskraipymą.

Žinokite apie visų mokymo priemonių, įskaitant ir internetą, galimybes ir pavojus

Patikrinkite visus mokymo šaltinius. Antisemitizmas, homofobija ir priešiški jausmai romams yra paplitę daugelyje bendruomenių ir gali būti net jūsų klasėje, tarp jūsų mokinių. Žinokite, kad išankstinės nuostatos gali egzistuoti ir jūsų mokinių tarpe, tad būkite atsargūs pasirinkdami mokymo priemones. Nacių propaganda ir žiaurios nuotraukos savaime skatina priešišumą aukoms. Pasirūpinkite, kad jūsų naudojamoje istorinėje medžiagoje būtų asmeninės istorijos ir faktų analizės, kurios paneigtų stereotipus apie aukas.

Internetas yra potencialiai naudinga mokymo priemonė šalia kitų šaltinių ir literatūros. Vis dėlto, mokytojai turi būti atsargūs naudodamiesi internetu, nes jame gausu tariamai tikrų straipsnių, kurie būna parašyti Holokaustą neigiančių asmenų ir antisemitų. Mokytojai apie tai turėtų įspėti mokinius ir padėti jiems atskirti patikimus tinklalapius nuo nepatikimų.

Mokytojai turi įspėti mokinius, jog būtina kritiškai vertinti šaltinius ir mokėti įvertinti kontekstą, kuriame jie buvo sukurti. Paskatinkite savo mokinius kelti tokius klausimus: Kas tai parašė? Koks šio tinklalapio tikslas? Kokia jo paskirtis? Kaip tai veikia jo turinį?

Rekomenduokite patikimus tinklalapius, kuriuos jau patikrinote.

Paminklinė lenta ant sinagogos pastato Kreknavoje

Skirkite istorinius ir šių dienų įvykius, venkite ne istorinių palyginimų

Daugelis mokytojų renkasi Holokausto temą todėl, kad, analizuodami šią temą, mokiniai jautriau reaguoja į kitus žmonių persekiojimo, rasizmo, antisemitizmo atvejus, kitokias neapykantos formas. Holokaustas dažnai yra moralinis vertinimo pagrindas, blogio paradigma. Mokiniai turėtų suprasti skirtumus tarp įvykių ir skirti tai, kas yra universalu, ir tai, kas yra individualu.

Šiandien egzistuoja tendencija Holokausto terminą vartoti atskleidžiant įvairias nelaimes, žvėrišką žmogaus elgesį ir žmonių tragediją. Taip iš dalies yra todėl, kad kai kuriose kalbose nėra tinkamų žodžių nusakyti tragedijos mastui ir dėl informacijos bei supratimo trūkumo apie Holokausto istoriją. Išskyla pavojus, jog netinkamai vartojamas Holokausto terminas gali sumažinti nacių nusikaltimus.

Mokymas apie Holokaustą gali paskatinti mokinius daryti naudingus palyginimus su dabartinio pasaulio įvykiais, pavyzdžiui, nacių įvykdyti žmogaus teisių pažeidimai (ypač laikotarpyje prieš Antrąjį pasaulinį karą) gali būti lyginami su stereotipais, diskriminaci-

Kėdainių sinagogų kompleksas tarpukariu. Kėdainių krašto muziejaus nuotrauka

lyginimų.

Venkite paviršutiniškų palyginimų ir negalvokite, kad praeitį galime vertinti iš šių dienų perspektyvos. Mes gyvename sudėtingame pasaulyje ir mokiniai neturėtų įsivaizduoti, jog labai lengva daryti įvairius sprendimus dabartyje, nes praeities pamokos aiškios ir puikiai išsąmonintos.

Kėdainių sinagogos dabartiniu metu

Būkite dėmesingi mokinių susidomėjimui

Mokiniai gali tapti atsparūs mokymui apie kitų tautų žudynes, žmonių persekiojimą, jeigu bus analizuojamos tik vienos tautos, ar žmonių grupės patirtos kančios. Todėl svarbu analizuoti ir kitus istorijos procesus: rasizmą, vergovę, persekiojimus ar kolonizavimo politiką.

Mokymas apie Holokaustą gali paskatinti mokinių empatiją, kai kalbama apie neteisybę, išankstinę nusistatymą prieš žmogų.

Dalis mokytojų yra susirūpinę, kad mokymas apie Holokaustą gali paskatinti mokinius klaidingai lyginti žydų kančias, kurias jie patyrė dėl nacių persekiojimo, ir Izraelio valstybės politiką Palestinos teritorijoje. Bet tai nėra priežastis, dėl ko reikėtų vengti Holokausto temos dėstymo.

Galima tikėtis, jog mokymas apie Holokaustą gali paskatinti mokinių empatiją, kai kalbama apie neteisybę, per-

ja, žmonių persekiojimu šiuolaikiniame pasaulyje.

Genocidas skiriasi nuo žmogaus pilietinių teisių praradimo. Genocido pavyzdžių istorijoje yra buvę ir galima būtų paanalizuoti, pavyzdžiui, kokie panašumai ir skirtumai tarp Holokausto ir Ruandos genocido. Bet mokiniams turėtų būti aišku, kad ne visi tragiški įvykiai istorijoje yra genocidas ir todėl reikia vengti klaidingų

Kauno Dailės gimnazijos Tolerancijos ugdymo centro mokinės Ugnės Rudinskaitės sukurtas plakatas, skirtas rugsėjo 23-iosios – Lietuvos žydų genocido aukų atminimo dienai

Tolerancijos ugdymo centrų mokiniai pristato sukurtą plakatą Holokausto tema nacionalinėje konferencijoje, minint tarptautinę Holokausto aukų atminimo dieną – sausio 27-ąją

Viršuliškių mokyklos Tolerancijos ugdymo centro mokiniai susipažįsta su Vilniaus geto istorija.

Kalvarijos gimnazijos Tolerancijos ugdymo centro mokiniai susipažįsta su Vilniaus geto istorija.

Alytaus Adolfo Ramanausko – Vanago gimnazijos Tolerancijos ugdymo centro mokinių pažintis su tragiška Panerių istorija

sekiojimą, išankstinį nusistatymą prieš žmogų ir žmonių teisių pažeidimus šiuolaikinėje visuomenėje. Tačiau mokytojai turėtų vengti politikuoti Holokausto istorijos kontekste.

Mokytojai turi atsižvelgti į mokinių jausmus ir nuomonę. Jie turi būti pasiruošę nagrinėti konfliktų priežastis šiuolaikiniame pasaulyje ir suteikti galimybę mokiniams atvirai aptarti šias problemas.

Mes norime, kad jauni žmonės taptų aktyviais visuomenės nariais. Bet Holokausto pavyzdžių naudojimas gali duoti ir priešingus rezultatus – mokiniams sukelti bejėgiškumo jausmą, jei jie negali atvirai aptarti, kaip jiems reaguoti į juos dominančius klausimus, problemas. Planuokite savo veiklas taip, kad sudomintumėte mokinius ir paskatintumėte juos kelti klausimus, analizuoti problemas, kurios jiems įdomios ir aktualios.

REKOMENDACIJOS EDUKACINĖMS IŠVYKOMS Į AUTENTIŠKAS IR NEAUTENTIŠKAS SU HOLOKAUSTU SUSIJUSIAS VIETAS

Tolerancijos ugdymo centrų mokiniai ekskursijos Panerių memoriale metu

◆ Išvykos į autentiškas istorines ir neautentiškas vietas sukuria kitokią mokymosi aplinką ir sudaro kitokias galimybes nei mokymasis klasėje. Dalyvavimas ekskursijoje gali pakeisti mokinių požiūrį į patį dalyką, nes dėl išvykos mokiniai išeina iš mokyklos, atleidžiami iš kitų pamokų.

Ekskursijos, išvykos gali sukelti stiprias emocijas

◆ Autentiškoms vietoms būdinga unikali atmosfera, kuri gali sukelti stiprias emocijas bei paskatinti didesnę norą sužinoti. Rengiantis išvykai mokytojas turi žinoti ir suprasti, kad išvyka mokiniams gali sukelti stiprias emocijas.

Autentiškos vietos suteikia galimybę nuodugniai konkrečios vietos ir istorinio laikotarpio tyrinėjimui.

◆ Autentiškos vietos suteikia galimybę nuodugniai konkrečios vietos ir istorinio laikotarpio tyrinėjimui.

◆ Muziejams sunku sukelti tokį emocinį poveikį, kuris pasireiškia išvykoje į autentišką vietą, tačiau labiau tikėtina, kad stiprių jausmų neužvaldyti mokiniai gebės išvelgti platesnį istorinį kontekstą.

◆ Galimybė apžiūrėti originalius eksponatus gali paskatinti mokinių susidomėjimą, motyvaciją mokytis; gali paskatinti domėjimąsi žmonėmis, gyvenusiais praeityje. Būnant klasėje tai pasiekti sunku.

◆ Mokytojas atsako už savo mokinius ir turi užtikrinti, kad išvyka į autentišką istorinę vietą ar muziejų atitiktų mokinių amžių. Mokytojui reikėtų pasitarti su muziejaus ar lankytinos vietos personalu.

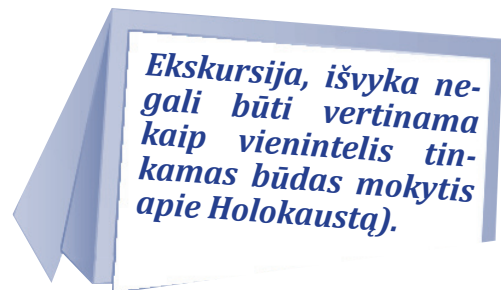
◆ Išvyka į autentišką vietą ar muziejų neturėtų būti vertinama kaip vienintelis tinkamas būdas mokytis apie Holokaustą. Mokytojui turi būti aiškūs išvykos tikslai. Reikia permąstyti, kaip išvyka išplės ir papildys temą?

◆ Labai svarbu kruopščiai suplanuoti išvyką, todėl mokytojas turėtų susisiekti su lankytinos vietos personalu ir pasitarti. Būtų geriausia, jei mokytojas iš anksto apsilankytų toje vietoje ir/arba dalyvautų mokytojams skirtame seminare apie edukacines išvykas.

◆ Mokytojas turi įvertinti, kuriame mokymo apie Holokaustą etape bus rengiama išvyka ir kaip ji bus integruota į mokymąsi klasėje. Edukacinei išvykai reikia pasiruošti,

Tolerancijos ugdymo centro mokinė susipažįsta su plakatais Holokausto tema, eksponuojamais ant buvusios sinagogos sienos Kalvarijoje

Ekskursija, išvyka negali būti vertinama kaip vienintelis tinkamas būdas mokytis apie Holokaustą.

Mokiniai ruošiasi apsilankymui masinėje žydų žūties vietoje

◆ Rengiantis išvykai yra svarbu suvokti, jog autentiška istorinė vieta yra atmintina dėl savo istorijos. Apsilankymas joje gali suteikti žinių ne tik apie praeitį, bet ir kaip ta praeitis prisimenama bei įamžinama.

◆ Lankantis autentiškoje istorinėje vietoje reikia sutelkti dėmesį į lankomos vietos istoriją. Lankoma istorinė vieta mokiniams turėtų papildyti tas temas, kurias mokiniai analizavo ir aptarė ruošiantis išvykai. Ekskursijos nereikėtų vertinti kaip vienintelės galimybės atsakyti į visus istorinius klausimus, ji galėtų paskatinti aptarti naujus istorinius, moralinius ir etinius klausimus.

◆ Dauguma mokinių nepratę mokytis muziejuose ir autentiškose vietose ir neturi mokymuisi šioje aplinkoje reikalingų įgūdžių. Todėl muziejų ir autentiškų vietų personalas gali padėti mokiniams suprasti eksponuojamą medžiagą. Jis turi atsižvelgti į mokinių amžių, įvairius mokymosi poreikius ir

Tolerancijos ugdymo centrų mokiniai, ekskursijos metu, susipažįsta su Vilniaus žydų bendruomenės istorija

mokiniams pateikti užduotis prieš ekskursiją, išvykos metu bei po jos. Šios užduotys turėtų būti sutelktos į Holokausto istorijos mokymą, bet gali turėti ryšį ir su kitais mokomaisiais dalykais.

◆ Lankomos vietos personalas turi būti atsakingas už mokytojams teikiamą informaciją, patarimus apie pasirengimą išvykai ir pamokoms po ekskursijos. Mokytojas turi tinkamai numatyti laiką tokioms veikloms.

Mokiniai lankosi autentiškoje Sudargo žydų nužudymo vietoje

turimų žinių įvairovę. Galima panaudoti informacines sesijas, ekskursijas su gidu, užduočių lapus, audiogidus ir pan.

◆ Edukacinės išvykos metu mokytojas turi paskatinti mokinius diskusijoms ir aptarimui, o autentiškos vietos ar muziejaus personalas turi rasti tam vietą ir laiką.

◆ Po išvykos reikia atsakyti į mokiniams iškilusius klausimus ir padėti išvykoje naujai įgytas žinias sujungti su platesniu istoriniu kontekstu.

Ekskursijos, išvykos turi paskatinti mokinius diskusijoms ir aptarimui

SUMMARY

This publication is an adapted translation into Lithuanian of International Holocaust Remembrance Alliance (IHRA) (previously International Task Force (ITF)), Education Working Group (EWG) as well as prepared recommendations of “Why Teach About the Holocaust?”, “What to Teach About the Holocaust?”, “How to Teach About the Holocaust in Schools?”, “Guidelines for Study Trips to Holocaust-Related Authentic and Non-Authentic sites“. It is aimed not only for teachers from Lithuania but also for the whole educational community teaching the Holocaust in lessons, carrying out projects related with Jewish history till WWII and during the period of the Holocaust.

Compilers expect that recommendations submitted by IHRA. The Education Working Group will contribute to implementing the educational programme on the Holocaust more efficiently in Lithuania and it will be guidelines to both teachers of various subjects and other specialists of education.

Recommendations were adapted and translated into Lithuanian by The Secretariat of the International Commission for the Evaluation of the Crimes of the Nazi and Soviet Occupation Regimes in Lithuania. It was published with the financial support from the Government of the Republic of Lithuania.

**Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų
nusikaltimams Lietuvoje įvertinti sekretoriatas**

Kodėl, ko ir kaip reikia mokyti apie Holokaustą: metodinė priemonė /
Tarptautinės komisijos nacių ir sovietinio okupacinių režimų
nusikaltimams Lietuvoje įvertinti sekretoriatas. – Kėdainiai: Spaudvita
2016. – 36 p.: iliustr.

ISBN 978-609-8126-46-4

UAB „Spaudvita“, Radvilų g. 16, Kėdainiai
Tel. +370 347 60 711
El. paštas spaudvita@centras.lt ◆ www.spaudvita.lt
Užsakymas Nr. 740. Tiražas 2500 egz.